
Üç Tarz-ı Siyaset

Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ

Cevheri Mücevhere
Dönüştüren
Osmanlı Beyefendisi:
**Necmettin
Cevheri**

Necmettin Cevheri (1930), Şanlıurfalı siyasetçi. Galatasaray Lisesi ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Serbest Avukatlık, çiftçilik, 2.(13.), 3.(14.), 4.(15.), 5.(16.), 19.(19.), 20.(20.) ve 21.(21.) Dönem Şanlıurfa Milletvekilliği ile Turizm ve Tanıtma, Adalet, Tarım ve Köy İşleri, Devlet Bakanlıkları, Başbakan Vekilliği görevlerinde bulundu. Evli ve 2 çocuk babasıdır. 1950 seçiminde Demokrat Parti'den Urfa milletvekili seçilerek başlayan siyasi serüveni. Annesi Fatma Cevheri'dir. Oğlu İbrahim Cevher Cevheri 20.(20.) Dönem Adana Milletvekilliği yaptığından tarihte bir ilk olarak baba ve oğul aynı dönemlerde milletvekilliği yaptı.

Necmettin Cevheri'nin hayatı farklı aşamalardan oluşmaktadır. Çileli yılları; babasının sürgün edildiği Amasya ve Adana yılları ile annesinin vefatı ardından öğrencilik yıllarını kapsar. Hayata adım atışı ve hizmet yılları ise; 1957'de Urfa Barosuna kaydı sonrasında da 1965'te milletvekili oluşu. O artık babasının milletvekilliğini yaptığı DP'nin temsil ettiği '46 ruhu' nün devamı olduğunu söyleyen Adalet Partisi'nin genç bir milletvekili idi. Cevheri siyasi yaşamı boyunca, kırsal ile şehir değerlerini zihin ve gönül dünyasına nakşeden bir siyaset modelinin uygulayıcısı oldu. Farklı bakanlık görevlerin üstlenen Necmettin Cevheri, 1969 seçimleri ertesinde Turizm ve Tanıtma Bakanı oldu. Siyasal yaşamına 7 dönem milletvekilliği (1965, 1969, 1973, 1977, 1991, 1995, 1999) ve çeşitli bakanlıklar sığdırdı. (Adalet, Tarım ve Köy İşleri, Devlet Bakanlıkları, Başbakan vekilliği). Türkiye'nin önemli siyasal olaylarının tanığıydı.

1968 olayları, 41'ler, 12 Mart, 1. ve 2. MC hükümetleri, öncesiyle sonrasıyla 12 Eylül, Zincirbozan, "Bir Bilen", referandum, Demirel'in Cumhurbaşkanlığı, Çiller'in Başbakanlığı gibi dönemlerde ülke siyasetinde ön planda yer almıştır. Bu kadar önemli görevler yapmış biri olduğu halde temiz siyasetin örneği olarak kaldı.

Necmettin Cevheri, siyaset tarzıyla siyasetin tevazu, nezaket ve zarafet olduğunu gösterdi. Tecrübeleri ve hayatı sadece Urfa için değil tüm ülke için önemli bir kaynaktır. Necmettin Cevheri, 1950'den 2017'e süren dönemin birinci derece tanıklarındandır. Yaklaşık iki yıl önce siyasi yaşamı, mücadelesi, tanıklıkları ve çalışmalarını, akademik bir çalışma yapma isteğimize; "bir fani olarak takdiri halka bıraktım ve inşallah Rabbimin rızasını kazanmışımdır, eğer kazanmış isem, bu bana yeter" diyerek bir fanin anlatılmasından hoşnut olamayacağını belirtti. "...Ama yine de kıymetli hocamın takdirine bırakıyorum" ilavesiyle nezaket ve zarafetiyle bizleri kendisine tekrar hayran etmiş idi.

Hayırlı ve sağlıklı bir yaşam dileğiyle...

Ruha Dokunan İki Hatip:

Mahmud Kâmil'den İbrahim Halil Çelik'e

Hitabet sanatı, sözlerin özenle seçildiği, açık ya da kapalı alanda, belli bir amaç etrafında bir araya gelmiş topluluğa, söz söyleme incelikleri ve sanatı olarak adlandırılan hitabet sanatı, inandığı değerler yolunda yürüyenlerin inandıklarının herkesle paylaşılabilmesini mümkün kılan büyük bir yetenektir. Urfa'da hitabet sanatını besleyen bir damar, hep olmuştur. Urfa'lı hitabet ustaları arasında ilk sıralarda yer alan Urfa'lı Vaiz Mahmud Kâmil'dir. Ülke'de 1 Nisan 1923 yılında da seçim kararı alınınca¹ Mahmud Kâmil seçimlere girme kararı aldı. 28 Haziran 1923 yılında seçimler yapıldı. Buna göre Halk Partisi'nin belirlediği adayların hemen hepsi seçildi. Seçim sonrasında meclis, hem İttihatçıların gölgesinden hem de İkinci Grubun baskısından kurtulmuştu. 287 milletvekilinin bulunduğu II. Dönem Meclisi 11 Ağustos 1923 günü açıldı. Haziran 1923 seçimlerinde Urfa'da seçimlere sadece Halk Partisi adayları katılmamıştır. Aynı zamanda Vaiz Mahmut Kamil Hoca da girmiştir. Seçimler Halk Partisi ile Vaiz Mahmud Kâmil arasında geçti. Milletvekili seçilebilmek için 30 yaşını geçmemiş erkek ve Türkçe konuşmasını bilmesi önemliydi.² Seçmen kâğıtları önce Urfa'da dağıtmaya başlandı. Buna göre milletvekili görmek istedikleri iki kişiyi seçmen kâğıdına yazmaları gerekiyordu. Urfa halkı birinci seçmen kâğıdına, Halk Partisi adaylarını ya da vaiz Mahmut Kamil Hoca'yı yazma zorunluluğunu, ikinci adaya ise istedikleri kişiyi yazma konusunda serbest bırakılmıştır. Halk Partisi'nin adayları Mehmet Refet Ülgen, Refet Topçuoğlu, Yahya Kemal Beyatlı, Ali Fuat Bucak, Savfet Kemaleddin Yetkin (Şeyh Savfet) idi. Oy kullanacak kişiler, buldukları yerlerin mahalle ve köy muhtarlıklarına oy pusulalarını onaylatmak zorundaydılar. Seçim güvenliğini Urfa'nın ilk Valisi olan İzzet Bey sağlamıştır. Bu koşullar altında seçime giden Urfa'da, seçimi kazanan listeler Halk Partisi listesiydi. Mahmut Kamil Hoca ise seçilemedi. Seçilen milletvekilleri içerisinde Mehmet Refet Ülgen, Ali Fuat Bucak, Savfet Kema-

Vaiz Mahmud Kâmil

leddin Yetkin Urfalıydı diğer kişiler ise Mustafa Kemal'in aday olmasını istediği kişilerdi.

Vaiz Mahmud Kâmil 1930-40'lı yıllarda çok da aşına olunmayan bir söz ve hitabet ustasıdır. Urfalı Mahmud Kâmil 1305/1887 yılında Urfa'da dünyaya gelmiş. İlim tahsili gayesiyle çıktığı yolda aldığı icazetname ile malumat-ı hukukiye müderrisliği, hadis-i şerif müderrisliği, kelim müderrisliği vazifelerinde bulunmuş, en nihayet gezici vaizlik vazifesine talip olmuştur. 1954 yılında Urfa müftülüğüne tayin edilir³ vefatına kadar –yaklaşık bir yıllık süre zarfında-Urfa müftülük görevini ifa eder. Ayasofya Medresesi'nde tahsil görüp icazet alan ve dersiam olarak 1327/1909 yılında vazifeye başlamıştır. Kayıtlar her ne kadar onun 1952-54 yılları arasında gezici vaizlik yaptığını gösterse de O, dersiamlık yaptığı yıllarda kudretli hatipliği ile dikkatleri üzerine çekmiştir. “Beyazıt Camiinde Urfalı Mahmud Kâmilin Vaazları” isimli yedi risalesi bulunmaktadır. 1, 2, 3, 4, 5, 6-7 numaralı 6 risale 1354/1935 yılının Ramazan ayında yapılan vaazları, İstanbul Asârı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı ile yayınlanmıştır. O aynı zamanda cesareti ile ön plana çıkan ve sözünü esirgememesi ile bilinen bir entelektüeldir. Urfalı Mahmud Kâmil'in

aynı zamanda -30 Nisan 1953 tarihinden itibaren- Kıbrıs'ın bir ay kurucu müftülüğü vazifesini de yaptığını yine kayıtlarda yer almaktadır. Entelektüel bir ailenin üyesi olan Vaiz Mahmud Efendinin ailesinden Naib Mustafa Kâmil, Yekçeşm Mehmet Efendi de alim bir zatlar idiler. Yekçeşm Mehmed Efendi, 1759'dan 1924 yılına kadar süren Osmanlı sarayındaki “Huzur Derslerine” katılmış bir entelektüeldir.⁴ Vaiz Mahmud Kâmil'in kardeşi Edebiyat öğretmeni Nahit Cemal Toker'de edebiyat ve şiir alanında temayüz etmiş bir şahsiyettir. Nahit Cemal Toker, 1954 seçimlerinde müstakil olarak seçimlere katılır Onunla birlikte Musa Kâzım Yazgan (Eczacı Gazeteci, Şükrü Güllüoğlu (Edebiyat Doktoru), Necdet Açıanal (Y. Mühendis),

Ömer Yüksel (Çiftçi), Halit Gülpınar (Çiftçi), Halil Belkis (Avukat) ve Halil Gürmen (Osmanpaşazade) sekiz müstakil aday listesinde yer almıştır. Urfa'da Başkanlığını Eczacı-Gazeteci Musa Kâzım Yazgan'ın yaptığı Müstakilleri Destekleme Cemiyeti adı altında bir sivil inisiyatif oluşturulmuştur.⁵

Vaiz Mahmut Kamil hitabet sanatı ustası, tek partili/ millî şefli yıllarda bir şeyler söylemek, hele ki vaaz kürsüsünden, konuşmak halkı fikirleriyle etkilemiş olması kayda değerdir. Tek partili/millî şefli yıllarda hatta 1954'li yıllarda Demokrat Partinin listesinden rahatsız olan Urfa'lılar, Onu kardeşi Nahit Cemal'i bağrılarına basmışlardır. Akçakale'de büyük bir kalabalıkla karşıladıkları Nahit Cemal'i, Urfalıların duygularına tercüman olacak bir Hızır olarak görmüşlerdir.⁶

1980'li yıllarda Urfa, Vaiz Mahmut Kamil'in cesaretini, halkı etkilemesini ve meydan okumalarını hatırlatan, karayağz bir eğitimciyle tanışmıştır. 11 Nisan Kurtuluş Bayramlarındaki söylevleriyle emperyalizme kök söktüren İbrahim Halil Çelik, halkın kalbinde kendisine yer açmıştır. İbrahim Halil Çelik, Urfa siyaset arenasında, muhafazakâr gençliğin dünyasına girmeyi ve siyaset sever olmasını sağlayan isimlerdendir.

1947 yılında Urfa'da doğan İ. Halil Çelik, öğretmenlik ve idarecilik yapmış, 12 Eylül darbesinin ardından 1984 yılında Belediye Başkanlığına aday olmuştur. Edebiyat Fakültesi mezunu, çok okuyan ve iyi bir hatip olan İ. Halil Çelik, seçim propagandası sırasında ve sonrasında bu maharetini fazlasıyla kullanmıştır. Osmanlı son dönemi ile Cumhuriyetin ilk yıllarında şehirde, seçim sürecini yönlendirme-aday belirleme amacıyla cemiyet-dernekleşme örnekleri hep olmuştur. 5 Nisan 1954 tarihli Akgün Gazetesinde, "*Demokratik nizamın memlekette lâyıkıyla inkişafı için teşekkül eden Müstakilleri Destekleme Cemiyetinin Urfa müteşebbis heyeti teşekkül etmiş ve başkanlığa Sayın Musa Kazım Yazgan ve başkan vekilliğine Milletvekili Necdet Açanal seçilmiştir*"⁷ haberiyle "Müstakil Destekleme Cemiyeti" adıyla sivil bir inisiyatif başlatıldığı anlaşılmaktadır. Benzer bir durum Urfa Belediye Başkanları arasında Kadri Barut ile İ. Halil Çelik'in Başkan seçilmesinde de görmek mümkündür. Zira Kadri

Barut'u destekleyen sivil inisiyatif "Umud Derneği" iken, Çelik'i destekleyen sivil inisiyatif "Harran Der-gisi" çevresidir.

1970-80'li yılların sosyoekonomik koşullarını iliklerine kadar yaşamış olan İ. Halil Çelik, aynı şartları başka Urfalıların yaşamaması için onların sözcülüğünü üstlenen bir dil geliştirmiştir. İ. Halil Çelik, söylemlerinde "memleket sevgisine", "yoksulluğa", "ötekileştirmeye", "yok saymaya" ve "dindar kesime karşı reva görülen hoşgörüsüzlüğe" yer vermiştir. İ. Halil Çelik, dönemin muhafazakâr gençliğinin şehir ve ülke sorunlarıyla ilgilenmesinde rol model olmuştur. "İnanç" ile "memleket sevgisini" söylemlerinde ana tema haline getiren İ. Halil Çelik, ciddi bir kitap okuma alışkanlığı ve hitabet sanatındaki ustalığıyla bilinmektedir. Çelik, meydan okumalarıyla sessizliğe boğulan yığınların çılgılığı olmuştur. Ruha dokunan söylemleri ile Urfalıların ruhunu okşamıştır. Hem Vaiz Mahmut Kamil Efendi hem de İbrahim Halil Çelik, inandıkları değerler çerçevesinde, dönemin gidişatı gereği puslu bir havada hakikate işaret etmek ve yol göstermek istemişlerdir. İ. Halil Çelik, Peygamber Efendimizin: "milletin efendisi millete hizmet edendir" hadisi ile Urfa siyasetine yeni bir soluk kazandırmıştır. Mahmud Kamil'e rahmet diler, İbrahim Halil Çelik'e sağlıklı ve uzun ömürler dileriz.

DİPNOTLAR

¹ Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015, s. 183.

² İhsan Güneş, "1923 Seçiminde Oylar Nasıl Verildi?" *Muammer Aksoy'a Armağan*, 1991, Ankara, s. 254.

³ Yeni Urfa Gazetesi, 10 Mart 1954, Sayı: 124. "*Mahmud Kâmil Tokar Urfa müftülüğüne Tayin Edildi*"

⁴ Osmanlılar'da 1759'dan 1924 yılına hilâfetin kaldırılmasına kadar ramazan ayında padişahın huzurunda yapılan tefsir dersleri. 165 yıl sürmüştür. Sultan Vahdeddin ve Halife Abdülmecid Efendi zamanında Dolmabahçe Sarayı'nda devam eden derslerin sonuncusu 1341 Ramazanında (Mayıs 1923) yapılmış, 26 Receb 1342 (4 Mart 1924) tarihinde hilâfetin ilgası ile birlikte huzur dersleri de tarihe karışmıştır. DİA, c. 18, s. 443.

⁵ Akgün Gazetesi, 17 Nisan 1954, Sayı: 2212. "*Müstakilleri Destekleme Cemiyetinin Yeşil Listesi Tescil Edildi*"

⁶ 1954 seçimlerinde Vaiz Mahmud (Tokar)'in aday olduğunu bilgisi anlatılmaktadır. Dönemin gazetelerinde ise 1954 seçimlerden aday olan şahsın Vaiz Mahmud Bey olmadığı edebiyat öğretmeni olan kardeşi olduğu anlaşılmaktadır. Muhtemelen Vaiz Mahmud Kamil hem Urfa'da hem de ülke genelinde daha tanınmış olması gerek.

⁷ Akgün Gazetesi, 5 Nisan 1954, Sayı: 2207. "*Sayın Kâzım Yazgan Başkanlığa seçildi*"

Urfa Siyasetinin Yüzakı
**Eyüp Cenap
Gülpınar**

“Siyaseti tayin ve atama olarak görmeyen Cenap Gülpınar’a göre siyaset; dürüstlük, güven, gösterişten uzak, sözünün eri olmaktır. O, sırlı insanlarla sohbeti seven, sevenlerinin Ona güvendiği, Onun da sevdiklerine güvendiği bir hayat pratiğini sergilemiştir.”

Eyüp Cenap Gülpınar, 1943 yılında Siverek’te doğdu.

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ni bitirdi. Serbest Avukatlık, Çiftçilik, 18., XIX., 19., 21. ve 23. Dönem Şanlıurfa Milletvekili, TBMM başkanvekilliği ile Devlet Bakanlığı yapmıştır. Evli ve dört çocuk babasıdır. 1987’den 2002’ye kadar ANAP Şanlıurfa milletvekili olarak parlamentoda bulundu, 2007’de 22 Temmuz seçimlerinde AKP’den milletvekili seçilip tekrar parlamentoya döndü. 2011 seçimlerine kadar milletvekilliğini sürdürdü. 14 Mayıs 2012 tarihinde Ankara’da vefat etmiştir.

Sevenleri onun siyasete başlama nedenini; güç ve iktidarın ateşinden garip ve gürabayı korumak olduğunu ifade ederler. Siyaseti tayin ve atama olarak görmeyen Cenap Gülpınar’a göre siyaset; dürüstlük, güven, gösterişten uzak, sözünün eri olmaktır. O, sırlı insanlarla sohbeti seven, sevenlerinin Ona güvendiği, Onun da sevdiklerine güvendiği bir hayat pratiğini sergilemiştir. Eyüp Cenap Gülpınar, çevresini disipline ettiği gibi toplumumuzun değerler dünyasını da hayatının merkezine almıştır.

O, yanlışa düşman, doğruya dost bir hayat yaşadı. Hırsın ve gösterişin hayatında yeri olmadığını yaşamıyla gösterdi.

14 Mayıs 2012’de Ankara’da hayata veda etti.
Mekânı cennet olsun.

